

УДК 330.341.42

JEL Classification: L26; Q15

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065>

Ю. М. ЛОПАТИНСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор
З. І. КОБЕЛЯ, кандидатка економічних наук, доцентка
А. Е. ГАЛИЦЬКИЙ, аспірант*

Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях

Мета статті – напрацювати рекомендації та окреслити напрями прогресивного розвитку підприємництва на сільських територіях.

Методика дослідження. Методологічну основу роботи становить інституціональна теорія. Для розкриття сутності та структурно-функціональних особливостей категорії підприємництва на сільських територіях використано метод теоретичного узагальнення, діалектичний метод наукового пізнання. Графічний метод забезпечує наочне відображення структурно-функціональної системи розвитку підприємництва на сільських територіях. Для досягнення цілісної єдності елементів дослідження застосовано системний підхід. За допомогою методики синтезу здійснено узагальнення одержаних наукових результатів.

Результати дослідження. Розглянуто трактування, роль і значення підприємництва з урахуванням специфіки сільських територій. Окреслено структуру підприємництва на сільських територіях, визначено його основні функції, фактори розвитку. Як стратегічну мету зазначено інклюзивний сільський розвиток. Показано роль державної підтримки підприємництва. Визначено елементи інституційного середовища підприємництва сільських територій.

Елементи наукової новизни. Розкрито основні засади розвитку підприємництва на сільських територіях з позицій структурно-функціонального підходу. Концептуалізовано припущення стосовно того, що забезпечення дієвості та результативності структурно-функціонального механізму розвитку підприємництва на сільських територіях охоплює комплекс різномірних заходів, які мають реалізуватися за правилом «знизу-догори».

Практична значущість. Методично обґрунтовано структурно-функціональні характеристики і концептуалізовано фактори розвитку сільських територій в ієрархічній послідовності від економічного зростання до інклюзивного сільського розвитку. Рис.: 1. Бібліогр.: 13.

Ключові слова: підприємництво; сільські території; сільський розвиток; структурно-функціональний підхід; людиноцентричний підхід; потенціал; підприємницькі формування; інституції.

Лопатинський Юрій Михайлович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бізнесу та управління персоналом, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2)

E-mail: y.lopatynski@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9125-7818>

Кобеля Зоряна Ігорівна – кандидатка економічних наук, доцентка, заступниця завідувача кафедри бізнесу та управління персоналом, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2)

E-mail: z.kobelja@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5135-4402>

Галицький Анджей Едуардович – аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2)

E-mail: ae.halytskyi@gmail.com

Постановка проблеми. За роки незалежності в Україні відбулися фундаментальні зрушення щодо формування відповідних умов для розвитку підприємництва як основи ринкової економічної системи та запоруки

стратегічного зростання країни. Це сприяло активізації бізнес-процесів і поліпшенню кількісних та якісних параметрів підприємницької діяльності як такої. Проте загальні підходи до виробничо-господарських механізмів функціонування економічних одиниць не завжди враховують особливості підприємництва на сільських територіях, незважаючи на вагомий роль бізнес-ініціативи у розвитку села. Стримувальним фактором

* Науковий керівник – Ю. М. Лопатинський, доктор економічних наук, професор.

© Ю. М. Лопатинський, З. І. Кобеля, А. Е. Галицький, 2021

активізації підприємництва виступає загальна соціально-економічна й геополітична нестабільність, а також специфіка умов господарювання у сільській місцевості. Збільшуються площі деградованих територій і кількість покинутих сільських населених пунктів. Разом із тим спостерігаються й позитивні тенденції кількісного та якісного зростання, які, водночас, ще не досягли стратегічних цілей. Структурна складність і функціональна значимість підприємництва на сільських територіях зумовлюють доцільність наступних розвідок у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємництва широко висвітлено у наукових працях багатьох дослідників. Сучасні тенденції розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях описані у працях вітчизняних вчених, зокрема таких як В. Геєць, О. Бородіна, І. Прокопа [1]; Л. Забуранна [4]; Ю. Лупенко [3]; М. Малік [4, 5]; О. Павлов [12], О. Скидан, Т. Зінчук [13]; О. Шпикуляк [5] та ін. Однак проблемність питання окреслює необхідність його подальшого поглибленого дослідження, зокрема відповідно до структурно-функціональних підходів.

Попри значний науковий доробок у дослідженні згаданого питання існує необхідність розглянути концептуальні положення з формування та розвитку підприємництва на сільських територіях із позицій удосконалення механізмів структурно-функціонального забезпечення підприємницької діяльності, розробки пропозицій подальших зрушень, обґрунтування підходів до розвитку підприємництва у сільській місцевості. Потребує деталізації питання особливостей сільського підприємництва, яке визнано провідною інституцією ринку, що виявляє вплив на розвиток національної економіки. Зазначена сукупність проблем зумовила вибір теми роботи.

Мета статті - напрацювати рекомендації та окреслити напрями прогресивного розвитку підприємництва на сільських територіях.

Методологія дослідження. Методологічну основу роботи становить інституціональна теорія. Для розкриття сутності та структурно-функціональних особливостей категорії підприємництва на сільських територіях використано метод теоретичного узагальнення, діалектичний метод наукового пізнання. Графічний метод забезпечує наочне відображення структурно-функціональної системи розвитку підприємництва на

сільських територіях. Для досягнення цілісної єдності елементів дослідження застосовано системний підхід. За допомогою методики синтезу здійснено узагальнення одержаних наукових результатів.

Виклад основних результатів дослідження. В історичному контексті розвиток підприємництва як економічного явища розкрито у фундаментальних працях М. Вебера, Р. Кантільона, Дж. М. Кейнса, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, А. Сміта, Д. Рікардо, Й. Шумпетера та багатьох інших.

Як зазначають М. Малік та О. Шпикуляк, «підприємництво позиціонується в інституційному середовищі як специфічне, спеціалізоване за функціональним призначенням утворення, яке підпадає під дію регуляторних механізмів - конкуренції, ціноутворення, інфраструктури, кооперації, кластеризації, державного управління. Завдання кожного із них унормовані інституціями, визнані державою, суспільством, ринком, і реалізуються вони через інституції - суспільні, ринкові та встановлені державою норми. По відношенню до підприємництва згадані норми розглядаються залежно від їх регуляторного впливу - прямого державного й опосередкованого регулювання, саморегулювання завдяки ринку, внутрігосподарського управління» [5, с. 11].

Загалом у більшості наукових досліджень визначення підприємництва на сільських територіях не відрізняється від його традиційних трактувань. Так, О. Матусова визначає його «як сектор регіональної економіки, в якому функціонують суб'єкти підприємницької діяльності різних організаційно-правових форм і форм власності дрібнотоварного виробництва, що здійснюють самостійну, інноваційну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність з метою отримання економічного й соціального ефекту» [7, с. 5].

Аналізуючи роль підприємництва на сільських територіях, М. Малік і Л. Забуранна розглядають підприємництво як важливий і незамінний аспект відродження сільських територій, а сферу малого підприємництва вважають буфером, який пом'якшує соціальну напругу в сільських поселеннях [4, с. 13]. При цьому О. Николук і Л. Тарасович трактують підприємництво на сільських територіях як головний елемент сільської економіки, стверджуючи, що її потрібно розглядати не лише як умову підвищення

якості життя сільського населення, а й усього суспільства [9], з чим погоджуємося.

Отже, підприємництво на сільських територіях¹ може трактуватись як складне, багатоеlementне явище, яке охоплює сукупність економічних, соціальних, екологічних, організаційно-правових відносин, що виникають у процесі господарської діяльності суб'єктів підприємництва у сільській місцевості в органічному зв'язку з навколишнім середовищем².

У дослідженнях вчених знаходимо досить різні підходи до визначення структури та функцій підприємництва на сільських територіях. Найчастіше його розвиток пов'язується з аграрним напрямом економічної діяльності. Дійсно, до підприємництва на сільських територіях близьке аграрне підприємництво. Варто зауважити, що тлумачення останнього здебільшого зводиться до його визначення як господарської діяльності з вирощування, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції, виконання робіт і надання супровідних послуг. Проте така близькість загалом пов'язана із фактичною ситуацією в Україні, зокрема домінуванням аграрного та недостатньою розвиненістю неаграрного підприємництва у сільській місцевості. Тож відзначаємо необхідність і перспективність активізації саме неаграрних видів діяльності на сільських територіях як фактора їхнього прогресивного розвитку.

Дослідження сутності підприємництва, особливостей підприємницької діяльності та господарювання на сільських територіях, політика його розвитку вимагають, на нашу думку, структурно-функціонального підходу, який у цьому напрямі серед перших був запропонований В. Євдокименко та ін. [2]. Такий підхід дозволяє виокремити низку притаманних підприємству на сільських територіях функцій, а саме: економічну, соціальну, екологічну, організаційну, стратегічну, інноваційну, а також культурно-історичну й поведінково-психологічну. Значені та інші функції в їх інтегруючій взаємодоповненості виступають інструментом взаємодії складників підприємницької діяльності на сільських територіях.

¹ За багатокомпонентним міждисциплінарним тлумаченням категорії «сільська територія».

² Автори тут не вдаються до аналізу подібності або відмінності категорій «сільська територія», «сільська місцевість», «rural area», «rural landscape», розглядаючи їх у синонімічній єдності.

Підприємництво на сільських територіях характеризується самоорганізацією як ключовою умовою реалізації підприємницької функції, а також ініціативністю, таргетованістю тощо. Суб'єкти бізнесу, функціонуючі на сільських територіях, виступають основними структурними елементами досліджуваного явища, якому, зважаючи на вагомність, притаманні атрибути інституційності. Основними ознаками підприємництва на сільських територіях вважаємо самостійність, ризикованість, відповідальність, гнучкість, екологічність, соціалізованість і т. п. При цьому сільське підприємництво виконує соціальні функції і виявляє швидше соціальний, ніж економічний ефект. Водночас стримуючим фактором розвитку підприємництва слід вважати похилий вік значної частини мешканців села, низьку фінансову спроможність громадян тощо.

Суб'єктна структурізація підприємництва на сільських територіях дозволяє виокремити кілька укрупнених груп: агрохолдинги, середні та малі сільгосптоваровиробники, середній і малий бізнес неаграрного спрямування, господарства населення (домогосподарства, особисті селянські господарства) та ін. Разом із тим у сільській місцевості висока частка видів діяльності, які не належать до підприємницьких, тобто без організаційно-правової форми, не спрямовані на отримання прибутку тощо. До прикладів можна віднести насамперед вирощування селянами сільськогосподарської продукції для особистого споживання, а також збирання грибів, ягід, лікарських трав, інших дарів природи. Для частини громадян така діяльність є формою виживання у складних умовах сьогодення.

На противагу цьому, останнім часом в Україні як одна з форм підприємництва на сільських територіях стрімко розвиваються агрохолдингові структури. Порівняно із середніми та малими сільгосптоваровиробниками (навіть не йдеться про господарства населення) агрохолдинги вирізняються вищим рівнем автоматизації та механізації виробництва, що суттєво впливає на сферу зайнятості на сільських територіях.

Водночас залишається вагомою частка господарств населення, сімейної форми малого підприємництва на селі. Окреме дискусійне питання в умовах інституційних змін, на думку Ю. Лупенка та ін., становить узгодження фундаментальних принципів

кооперації і практики формування сільсько-господарських кооперативів на сільських територіях, враховуючи пріоритети розвитку різних кооперативних структур [3].

Стосовно до специфіки підприємництва на сільських територіях необхідно враховувати, що в сільській місцевості багато видів ресурсів, щоб здійснювати різні види діяльності. Звісно, основний - це земельний ресурс, який, крім іншого, вирізняється територіально-просторовими характеристиками, виступає базисом розміщення різноманітних, у тому числі неаграрних об'єктів. Разом із тим прив'язаність багатьох видів діяльності до землі, а також залежність від природних умов, наявність фактора сезонності, низька оборотність капіталу, недостатня фінансова спроможність, високий рівень ризику тощо формують обмеження насамперед як для аграрного виробництва, так і для первинної переробки аграрної продукції.

Водночас рівень мобільності підприємництва у сільській місцевості нижчий, ніж у містах. Хоча останнім часом намітилися тенденції до територіального розташування у сільській місцевості «традиційно міських» видів економічної діяльності, що зумовлено багатьма факторами: наявністю вільних площ і приміщень, меншим рівнем орендної плати і витрат, наявністю робочої сили тощо. Так, О. Павлов виділяє сільсько-міську агломерацію як соціально-просторове явище [12], що формує перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Зауважимо, що автори не розглядають сільські території виключно як просторове утворення, а сповідують людиноцентричний підхід.

Специфіка сільських територій зумовлює прогресивні структурно-функціональні компоненти трансформації середовища становлення, формування та розвитку підприємництва. Серед структурних - зміна співвідношення елементів сільської економіки, що зачіпає як збільшення частки неаграрного виробництва та послуг на сільських територіях, так і зміну структури самого аграрного виробництва за рахунок зростання частки переробки та інших напрямів формування доданої вартості. Загалом це стосується диверсифікації видів економічної діяльності,

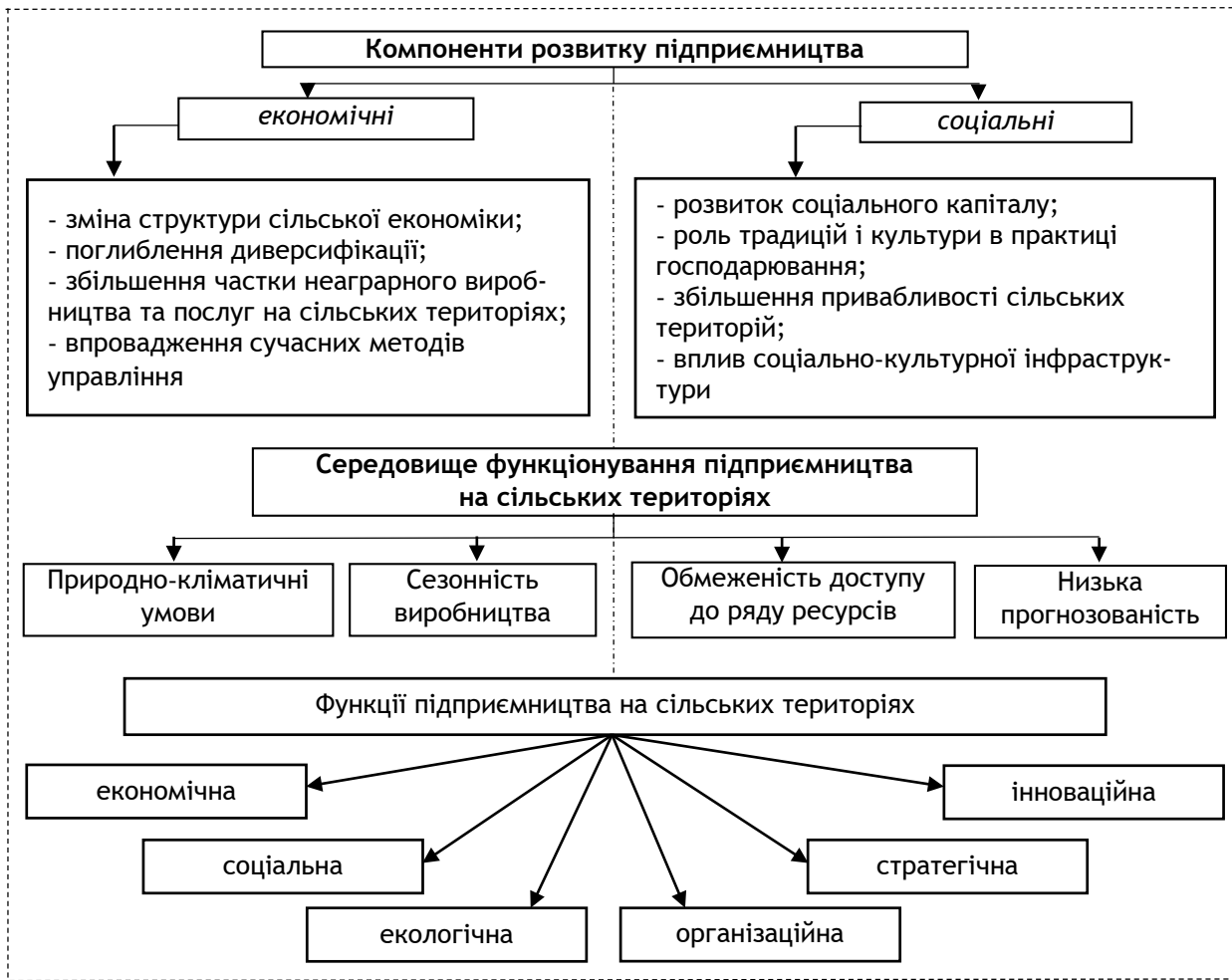
проте не суперечить поглибленню інтеграційних зв'язків, наприклад, у межах агрохолдингів. Також одним із завдань розвитку підприємництва на сільських територіях постає мінімізація сезонності виробництва на селі з метою ефективнішого використання територіального та ресурсного потенціалу.

Іншою ознакою, що суттєво впливає на розвиток сільського підприємництва, визнає соціальна, соціальний капітал сільської місцевості [11], а також індивідуалізований потенціал підприємців, психологічні чинники, пов'язані з превалюючим консерватизмом поведінки мешканців села як обмежувального фактора для виконання бізнес-функцій. На сільських територіях вагомою залишається роль сільського укладу, традицій, менталітету і культури господарювання як неформальних інституцій. Для України характерний вплив інституційно-історичного фактора та ціннісних орієнтацій, що водночас характеризується значними територіальними розбіжностями. Тож треба враховувати як національну, так і регіональну специфіку розвитку підприємництва [8]. Значний вплив виявляє соціально-культурна інфраструктура, зокрема на зайнятість сільського населення [6].

Усе це взаємопов'язано, про що свідчить представлене середовище системи, а також системоутворюючі зв'язки, функції підприємництва на сільських територіях (рис.).

Отже, середовище формування підприємства на сільських територіях перебуває під впливом сукупності екзогенних і ендогенних чинників. Суттєвою ознакою слугує мінливість цих факторів.

Як значимий слід вказати двосторонній зв'язок підприємництва на сільських територіях, з одного боку, і середовища його функціонування, з іншого. Сприятливе середовище функціонування підприємства це атрактор притягання нових суб'єктів, що зумовлює підвищення рівня активності діючих суб'єктів господарювання. З іншого боку, саме висока активність суб'єктів у певній місцевості, територіальній громаді формує середовище, підприємницький клімат, що у сукупності сприяє підвищенню якості життя на сільській території.

Система підприємництва на сільських територіях

Джерело: Сформовано на основі досліджень.

Підприємницька діяльність слугує джерелом формування дохідної частини бюджетів органів місцевого самоврядування, що вкрай актуально в умовах процесів децентралізації державного управління. Також це сприяє збалансованій взаємодії різних рівнів і гілок влади та управлінської вертикалі.

Звісно, економічні й соціальні фактори розвитку сільської місцевості тісно пов'язані та взаємодіють. Водночас на сучасному етапі соціально-економічного і геополітичного розвитку України наявна об'єктивна необхідність окреслення нових механізмів й інструментів забезпечення кількісних та якісних трансформацій підприємництва на сільських територіях як факторів і результатів сільського розвитку.

Існуючі методи господарювання, домінуючі підходи до пріоритетності нарощування сільськогосподарського виробництва як основи експорту країни повинні трансформуватися у нову модель сільського розвитку, базисом якої виступає соціальний статус

підприємця та його тісний зв'язок із розвитком сільської громади, перспективність територій як місця реалізації бізнес-ідей, запровадження географічних позначень походження продукції, її конкурентних переваг. Для підприємців неаграрних видів діяльності важлива участь у розвитку села, забезпеченні ефективного використання трудового потенціалу селян як майданчика для організації та ведення підприємницької діяльності, підвищення рівня зайнятості мешканців села тощо.

Наявність просторових і людських ресурсів, можливостей, а також ефективність із розрахунку на одиницю використаних ресурсів формують гео економічний потенціал як один із факторів національної безпеки. За оцінками О. Скидана, Т. Зінчук та ін. [13], рівень використання гео економічного потенціалу в Україні досить високий, що сприймається позитивно.

Зазначені ознаки формують умови сільського розвитку як багатовекторного процесу.

Проте, як зазначають В. Геєць, О. Бородіна, І. Прокопа, стратегічною метою має бути інклюзивний сільський розвиток як «справедливий» суспільний розвиток, що забезпечить всеохоплююче поліпшення якості життя сільського населення через реалізацію його прав, розширення можливостей і спроможностей [1].

Інклюзивний сільський розвиток охоплює три виміри: економічний, соціальний, політичний. У контексті останнього, подальшому розвитку підприємництва на селі сприятимуть здійснювані організаційні та правові заходи. Насамперед це формування і реалізація державної політики та державної підтримки розвитку підприємництва з метою створення сприятливих умов для його активізації. Серед механізмів й інструментів найвідоміші такі, як стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів підприємницької діяльності, впровадження прогресивних технологій, підвищення якості продукції і послуг тощо. Фінансова державна підтримка забезпечується через запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо. Це підтверджує вагому роль інституції державного регулювання щодо підприємництва на сільських територіях.

Розвиток системи державної підтримки підприємництва сільської місцевості повинен базуватися на врахуванні соціально-економічних особливостей підприємницького середовища, конкурентності заходів підтримки, кон'юнктури відповідних ринків тощо. Заходи підтримки, зокрема, повинні формуватися на основі принципів ефективності, доступності, створення рівних можливостей, відкритості, прозорості та ін. Також позитивно оцінюємо проєкт Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року [10].

В Україні існує багато різноманітних державних програм розвитку підприємництва на селі, проте переважно вони спрямовані на підтримку сільського господарства, яке домінує серед видів економічної діяльності у сільській місцевості. Як зазначалося, доцільний розвиток неаграрних видів підприємницької діяльності на селі, що у сукупності сприятиме формуванню соціально-економічних передумов відродження сільських територій країни. Також зростає роль органів місцевого самоврядування, регіональних

програм розвитку підприємництва тощо, що дозволить ефективніше використовувати потенціал сільських територій.

Разом із тим ступінь і механізми державної підтримки розвитку підприємництва на сільських територіях не повинні заміщати підприємницьку ініціативу, а сприяти самоорганізації, саморегулюванню, саморозвитку, самоконтролю та самоактивізації підприємства. Вагоме місце належить питанню підвищення рівня зайнятості та самозайнятості мешканців села. Допоміжні заходи повинні спрямовуватися на стимулювання підприємців як елемента мотивації підприємницької діяльності. Важливим напрямом сьогодення стало забезпечення екологічної збалансованості підприємництва на сільських територіях. Звісно, у цьому виразні регіональні особливості, специфіка видів економічної діяльності суб'єктів, динамічність ситуації, вплив зовнішніх факторів. Тож механізми розвитку підприємництва сільської місцевості повинні поєднувати стратегічні та тактичні інструменти.

Стратегічним завданням визнано впровадження ефективних механізмів та інструментів стимулювання економічної активності, розвиток підприємницької ініціативи, що виступає запорукою адаптивності до мінливих умов сучасної економіки та основою соціального забезпечення.

Цільова спрямованість і структурна збалансованість заходів вимагають використання системного підходу, у функціональному застосуванні якого, на нашу думку, мають бути враховані інституційні детермінанти. Крім згаданої інституції державного регулювання зазначимо вагому роль інституції власності, законодавчо-правова урегульованість щодо якої забезпечує захист прав власності, недопущення рейдерства, упевненість підприємців, власників, інвесторів. Ефективне функціонування інституцій ринку й економічної свободи забезпечує формування конкурентного середовища та сприятливі умови розвитку інституції підприємництва на сільських територіях, збалансованість впливу внутрішніх і зовнішніх факторів. Отже, можливість дієвого розвитку підприємництва на сільських територіях може бути забезпечена через формування належного інституційного середовища підприємницької діяльності.

Висновки. Підприємництво на сільських територіях слугує базисом економічної і

соціальної стабільності, зростання рівня зайнятості на селі, розвитку людського та соціального капіталу, стирання меж і соціально-економічних розривів між містом і селом. Серед пропонуванних механізмів наявне кількісне поширення та якісна активізація підприємницької діяльності як провідного інструмента соціально-економічного розвитку села. Проте забезпечення дієвості та результативності структурно-функціонального механізму розвитку підприємництва на

сільських територіях охоплює комплекс різнорівневих заходів, які мають реалізуватися за правилом «знизу-догори». Тобто ініціатива «знизу» за принципами самоорганізації, саморозвитку і самоконтролю, на засадах самомотивації «зустрічає» адекватну й збалансовану підтримку «зверху» з метою забезпечення економічної ефективності та соціальної відповідальності підприємництва на сільських територіях.

Список бібліографічних посилань

1. Гець В. М., Бородіна О. М., Прокопа І. В. Інклюзивність як напрям і візія сільського розвитку в Україні: концептуальні засади. *Економіка України*. 2020. № 11. С. 3-20. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.11.003>.
2. Євдокименко В.К. та ін. Структурно-функціональні складові регіональної аграрної політики. *Регіональна економіка*. 2005. № 2. С. 160-166.
3. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуняк О. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 31-39. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108031>
4. Малік М. Й., Забуранна Л. І. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 5-14.
5. Малік М. Й., Шпикуняк О. Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5-16.
6. Махсма М. Б., Чуб О. В. Оцінка впливу соціально-культурної інфраструктури на зайнятість сільського населення України. *Бізнес Інформ*. 2021. № 11. С. 241-248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-241-248>.
7. Матусова О. М. Розвиток малого підприємництва на селі в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2008. 20 с.
8. Національні та регіональні складові розвитку підприємництва : монографія / за ред. Ю. М. Лопатинського. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 132 с. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1439>.
9. Ніколюк О. М., Тарасович Л. В. Теоретико-методичні аспекти формування конкурентних переваг суб'єктів сільського підприємництва: призма маркетингу. *Економіка і фінанси*. 2018. № 1. С. 69-76.
10. Про схвалення Концепції стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях до 2030 року : Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL : <https://minagro.gov.ua/ua/npa/pro-shvalennya-konceptsiy-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku>.
11. Angelstam P., Fedoriak M., Cruz F. et al. Meeting places and social capital supporting rural landscape stewardship: A Pan-European horizon scanning. 2021. *Ecology and Society*. Vol. 26(1). P. 11. <https://doi.org/10.5751/ES-12110-260111>
12. Pavlov O. I. Rural-urban agglomeration as a socio-spatial phenomenon. The place of economic entities in ensuring the safe development of rural-urban P71 agglomerations. 2021. Odesa : Astroprint, 5-11. URL : https://card-file.onaft.edu.ua/bitstream/123456789/19315/1/The_place_of_econom_entit_21_Pavlov.pdf.
13. Skydan O., Zinchuk T., Nykolyuk O., Voronych M. Methodology for the assessment of geoeconomics potential of agriculture. *Studies of Applied Economics*. 2021. № 6. Vol. 39. <https://doi.org/10.25115/eea.v39i6.5246>.

References

1. Heiets, V.M., Borodina, O.M. & Prokopa, I.V. (2020). Inkluzivnist yak napriam i vizii silskoho rozvytku v Ukraini: kontseptualni zasady [Inclusion as a direction and vision of rural development in Ukraine: conceptual principles]. *Ekonomika Ukrainy*, 11, pp. 3-20 [In Ukrainian]. DOI: 10.15407 / economyukr.2020.11.003.
2. Ievdokymenko, V.K., et al. (2005). Strukturno-funktionalni skladovi rehionalnoi aharnoi polityky [Structural and functional components of regional agricultural policy]. *Rehionalna ekonomika*, 2, pp. 160-166 [In Ukrainian].
3. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo., Shpikuliak, O.H. (2021). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku silskohospodarskoi kooperatsii v Ukraini [Theoretical and methodological principles of agricultural cooperation development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 31-39 [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108031>.
4. Malik, M.Yo. & Zaburanna, L.I. (2015). Perspektyvy rozvytku pidpriyemnytskoi diialnosti na silskykh terytoriiakh Ukrainy [Prospects for the development of entrepreneurial activity in rural areas of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 5-14 [In Ukrainian].
5. Malik, M.Yo. & Shpikuliak, O.H. (2017). Rozvytok aharnoho pidpriyemnytstva v umovakh instytutsionalnykh transformatsii [Development of agrarian entrepreneurship in the conditions of institutional transformations]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 5-16 [In Ukrainian].
6. Makhsmay, M.B. & Chub, O.V. (2021). Otsinka vplyvu sotsialno-kulturnoi infrastruktury na zainiatist silskoho naseleння Ukrainy [Assessment of the impact of socio-cultural infrastructure on employment of the rural population of Ukraine]. *Biznes Inform*, 11, pp. 241-248 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-11-241-248>.
7. Matusova, O.M. (2008). Rozvytok maloho pidpriyemnytstva na seli v suchasnykh umovakh [Development of small business in the countryside in modern conditions]. Candidate's thesis. Kharkiv [In Ukrainian].
8. Lopatynskiy, Yu.M., et al. (2020). Natsionalni ta rehionalni skladovi rozvytku pidpriyemnytstva : monohrafiia [National and regional components of business development : monograph]. Yu. M. Lopatynskiy (Ed.). Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovicha. Retrieved from : <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1439> [In Ukrainian].
9. Nikoliuk, O.M. & Tarasovych, L.V. (2018). Teoretyko-metodychni aspekty formuvannya konkurentnykh perevah subiektiv silskoho pidpriyemnytstva: pryzma marketynhu [Theoretical and methodological aspects of the formation of competitive advantages of rural entrepreneurs: the prism of marketing]. *Ekonomika i finansy*, 1, pp. 69-76 [In Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Kontseptsii stymuliyuvannya rozvytku pidpriyemnytstva na silskykh terytoriiakh do 2030 roku : Proekt rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy [On approval of the Concept of stimulating the development of entrepreneurship in rural areas until 2030 : Draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2021). Retrieved from : <https://minagro.gov.ua/en/npa/pro-shvalennya-konceptsiy-stimulyuvannya-rozvitku-pidpriyemnictva-na-silskih-teritoriyah-do-2030-roku> [In Ukrainian].

11. Angelstam, P., Fedoriak, M., Cruz, F., et al. (2021). Meeting places and social capital supporting rural landscape stewardship: A Pan-European horizon scanning. *Ecology and Society*, 26(1):11. <https://doi.org/10.5751/ES-12110-260111> [In English].
12. Pavlov, O.I. (2021). Rural-urban agglomeration as a socio-spatial phenomenon. The place of economic entities in ensuring the safe development of rural-urban P71 agglomerations. Odesa: Astroprint, 5-11. Retrieved from : https://cardfile.onaft.edu.ua/bitstream/123456789/19315/1/The_place_of_econom_entit_21_Pavlov.pdf [In English].
13. Skydan, O., Zinchuk T., Nykolyuk O. & Voronych M. (2021). Methodology for the assessment of geoeconomics potential of agriculture. *Studies of Applied Economics*, 39 (6). DOI: <https://doi.org/10.25115/eea.v39i6.5246> [In English].

Lopatynskiy Yu. M., Kobelia Z. I., Halytskyi A. E. Structural and functional principles of entrepreneurship development in rural areas

The purpose of the article is to outline recommendations and determine the directions of progressive development of entrepreneurship in rural areas.

Research methods. The methodological basis of the work is institutional theory. To reveal the essence, structural and functional features of the category of entrepreneurship in rural areas the method of theoretical generalization and the dialectical method of scientific knowledge are used. The graphic method is used to visualize the structural and functional system of business development in rural areas. A system approach has been applied to achieve the integral unity of the research elements. With the help of the method of synthesis the generalization of the obtained scientific results is carried out.

Research results. The interpretation, role and significance of entrepreneurship taking into account the specifics of rural areas are considered. The structure of entrepreneurship in rural areas is outlined, its main functions and development factors are determined. Inclusive rural development is mentioned as a strategic goal. The role of state support for entrepreneurship is shown. Elements of the institutional environment of rural entrepreneurship are identified.

Scientific novelty. The basic principles of entrepreneurship development in rural areas from the standpoint of structural and functional approach are determined. The assumption is conceptualized that ensuring the effectiveness and efficiency of the structural and functional mechanism of business development in rural areas covers a set of multilevel measures to be implemented by the rule of "bottom-up".

Practical significance. Structural and functional characteristics are methodically substantiated. Factors of rural development in a hierarchical sequence from economic growth to inclusive rural development are conceptualized. Figs.: 1. Refs.: 13.

Keywords: entrepreneurship; rural areas; rural development; structural and functional approach; human-centered approach; potential; entrepreneurial formations; institutions.

Lopatynskiy Yurii Mykhailovych – doctor of economic sciences, professor, head of the department of business and human resource management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2, Kotsubynsky St., Chernivtsi, 58012)

E-mail: y.lopatynskiy@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9125-7818>

Kobelia Zoriana Ihorivna – candidate of economic sciences, associate professor (docent), deputy head of the department of business and human resource management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2, Kotsubynsky St., Chernivtsi, 58012)

E-mail: z.kobelja@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5135-4402>

Halytskyi Andzhei Eduardovych – post-graduate student of the department of business and human resource management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (2, Kotsubynsky St., Chernivtsi, 58012)

E-mail: ae.halytskyi@gmail.com

Лопатинский Ю. М., Кобеля З. И., Галицкий А. Э. Структурно-функциональные основы развития предпринимательства на сельских территориях

Цель статьи – наработать рекомендации и обозначить направления прогрессивного развития предпринимательства на сельских территориях.

Методика исследования. Методологическую основу работы составляет институциональная теория. Для раскрытия сущности и структурно-функциональных особенностей категории предпринимательства на сельских территориях использован метод теоретического обобщения, диалектический метод научного познания. Графический метод обеспечивает наглядное отражение структурно-функциональной системы развития предпринимательства на сельских территориях. Для достижения целостного единства элементов исследования применен системный подход. Посредством методики синтеза осуществлено обобщение полученных научных результатов.

Результаты исследования. Рассмотрены трактовка, роль и значение предпринимательства с учетом специфики сельских территорий. Обозначена структура предпринимательства на сельских территориях, определены его основные функции, факторы развития. В качестве стратегической цели отмечено инклюзивное сельское развитие. Показана роль государственной поддержки предпринимательства. Определены элементы институциональной среды предпринимательства сельских территорий.

Элементы научной новизны. Раскрыты основные принципы развития предпринимательства на сельских территориях с позиций структурно-функционального подхода. Концептуализированы предположения относительно того, что обеспечение ответственности и результативности структурно-функционального механизма развития предпринимательства на сельских территориях охватывает комплекс разноуровневых мероприятий, которые должны реализоваться по правилу «снизу-вверх».

Практическая значимость. Методически обоснованы структурно-функциональные характеристики и концептуализированы факторы развития сельских территорий в иерархической последовательности от экономического роста до инклюзивного сельского развития. Илл.: 1. Библиогр.: 13.

Ключевые слова: предпринимательство; сельские территории; сельское развитие; структурно-функциональный подход; человекоцентрический подход; потенциал; предпринимательские формирования; институции.

Лопатинский Юрий Михайлович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой бизнеса и управления персоналом, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (58012, г. Черновцы, ул. Коцюбинского, 2)

E-mail: y.lopatynskiy@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9125-7818>

Кобеля Зоряна Игоревна – кандидат экономических наук, доцент, заместитель заведующего кафедрой бизнеса и управления персоналом, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (58012, г. Черновцы, ул. Коцюбинского, 2)

E-mail: z.kobelja@chnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5135-4402>

Галицкий Андрей Эдуардович – аспирант кафедры бизнеса и управления персоналом, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (58012, г. Черновцы, ул. Коцюбинского, 2)

E-mail: ae.halytskyi@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 08.11.2021 р.

Фахове рецензування: 02.12.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Лопатинський Ю. М., Кобеля З. І., Галицький А. Е. Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 65 – 73. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065>

Lopatynskiy, Yu.M., Kobelia, Z.I. & Halytskyi, A.E. (2021). Strukturno-funktsionalni zasady rozvytku pidpryemnytstva na silskykh terytoriiakh [Structural and functional principles of entrepreneurship development in rural areas]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 65 – 73 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065>

*

УДК 378.147:316.476(477)

JEL Classification: I12; I21

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112073>

Ю. Є. КИРИЛОВ, М. М. ІГНАТЕНКО,
доктори економічних наук, професори
В. Г. ГРАНОВСЬКА, докторка економічних наук

Соціально-економічні чинники академічної мобільності у формуванні конкурентоспроможності представників науково-освітньої спільноти

Мета статті – визначити соціально-економічні особливості академічної мобільності як інструменту підготовки конкурентоспроможних фахівців в університетах, і в аграрних зокрема, відповідно до національних та міжнародних вимог.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано системно-структурний аналіз і синтез; методи: монографічний, історичний, а також абстракції й економічних порівнянь. Теоретико-методологічна основа: концепції, підходи, теорії, положення, висновки, що розглядаються в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, теорії комунікацій, інформаційних технологій; нормативно-правові акти органів державної влади стосовно розвитку вищої освіти й академічної мобільності (Конституція України, закони України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України).

Результати дослідження. Розглянуто академічну мобільність як систему з певною структурою щодо форм і видів її здійснення, розміщення, тривалості і термінів. Виявлено соціальні й економічні переваги через імплементацію нового Положення Кабінету Міністрів України про економічну мобільність. Уточнено функції, завдання та визначено як ключовий інструмент підвищення якості та конкурентоспроможності підготовки майбутніх фахівців в універси-

© Ю. Є. Кирилов, М. М. Ігнатенко, В. Г. Грановська, 2021